

od tako zastavljenih literarnozgodovinskih vprašanj se ne bi mogli strinjati, ker so, gledano s stališča namenskosti pouka literarne zgodovine v osnovni šoli, preostanek preživelega.

Oblikovno kažejo torej učni testi za slovenski jezik v primerjavi z njihovo vsebinsko platjo večje pomanjkljivosti ter terjajo premišljene dopolnitve in korekture. Te pa naj bi posredovali avtorjem slavisti — praktiki, kajti zdi se, da so prišli pri sedanjem osnutku premalo do izraza.

Ocene, poročila, zapiski

OB NAJNOVEJŠI DRAMATIZACIJI TAVČARJEVEGA DELA

Pred kratkim smo imeli priložnost gledati na Šentjakobskem odru dramatizacijo Tavčarjeve Visoške kronike. Istočasno so v Ljubljani vrteli poljski barvni film Sienkiewiczovih Križarjev. Obe hiši sta bili ob uprizoritvah nabito polni. Še hujši naval h Križarjem sem doživela nekaj mesecev poprej v Warszawi, kjer so jih dajali že nad leto dni. Slavisti smo zasedli v dvorani skoraj celo vrsto, bili smo gostje poljskih tovarišev, ki so nam pravočasno preskrbeli vstopnice. Ti so gledali uprizoritev že tretjič, četrtič, pa so imeli še zmerom vlažne oči. Tudi Tavčarjeva dramatizacija je privabila ljudi, da že nekaj dni pred predstavo ni bilo več vstopnic.

Filma z dramo ni mogoče primerjati, tudi Sienkiewicz s Tavčarjem komaj. Med prvo objavo obeh romanov je skoraj presledek dveh desetletij, a težko bo dokazati, koliko je Tavčar Sienkiewiczza poznal (v njegovi obsežni biblioteki je ohranjeno eno samo Sienkiewiczovo delo: Eine Komödie der Irrungen und andere Geschichten. Deutsch von B. W. Segel, Berlin, b. 1.). Ne glede na to pa lahko rečemo, da Tavčar kljub drugačnemu odnosu do življenja in sveta Slovencem pomeni s svojimi zgodovinskimi deli nekaj podobnega kakor Poljakom Sienkiewicz. Oba skušata dati svojemu narodu potrditev njegove močne preteklosti, vnanjih in duhovnih bojev, bolečine pa tudi junaštva. V skladu z dejansko zgodovino je seve zlasti poslednjega neprimerno več pri Sienkiewiczzu, čeprav tudi Tavčarju ni mogoče zanikati bleščeče sposobnosti za podajanje širokih epskih platen.

Takšna snov in obdelava je vselej privlačna za uprizarjanje, pri obeh romanopisnih pa zaradi njune dramatičnosti k temu naravnost izziva. Publika dokazuje, kako je je žejna zlasti zdaj, po letih strahotnega boja za obstanek, na kakršnega smo bili v drugi svetovni vojni obsojeni tako Slovenci kakor Poljaki.

Po osvoboditvi so se naši filmski krogi tega zavedali, ko so pričeli snemati Visoško kroniko po scenariju Draga Šege. Fragmentarni posnetki, ki sem jih imela priložnost gledati na platnu, so uspeli; velika škoda je, da so snemanje sredi dela prekinili in nas tako osiromašili za velik slovenski historični film. Da smo za takšno uprizarjanje prerevni? Poljski film je vsekakor zahteval še neprimerno večji aparat in je kljub tej in drugi pomanjkljivosti dosegel svoj namen. Tavčarjeva umetnost, ki s časom dejansko raste, pa v naši merodajni javnosti še zmerom ni dovolj priznana, da bi se ji zdelo vredno zanjo kaj več tvegati. Kako živo pa jo sprejema široka publika, dokazujejo dramatizacije njegovega dela na Šentjakobskem odru.

Seveda te dramatizacije ne morejo doseči avtorjeve očarljivosti; kaj takega pa redko kateri dramatizaciji uspe. Tudi je res, da prav pri Tavčarjevih dramatizacijah vidno izstopi predvsem tista vnanja, meščanska plat, ki s svojim pestrim dogajanjem zabava, porazgubi pa se dragocena duhovna plat, ki v knjigi bogato osvešča. Tega ni kriv samo dramatizator, ki mora delo krčiti glede na omejeni čas in prostor, soodločilen pri uspehu je ves odnski ansambel, ki ustvarjalca dojame ali pa ne.

Savo Klemenčič, dramatizator in režiser zadnje Tavčarjeve uprizoritve, je znan že kot skrben dramatizator Tavčarjeve novele Janez Sonce, ki so jo bili Šentjakobčani uprizorili pred zadnjo vojno (prim. Tavčarjevo zbrano delo IV, 311). V uprizoritev romana se je zagrzel z vso prizadetostjo, za postavitev scene podrobno preštudiral visoško

okolje in nekdanj tako mogočni zdaj propadajoči dvorec in skušal iz njega s smislom za značilne drobne finese izluščiti zadnjo zgodovinsko patino, prizadeval si je, da dvigne dogajanje nad diletantizem, kar se mu je s pomočjo nekaterih odrsko posrečenih zamislil in nekaterih prizadevnih igralcev — v podrobnosti se ne morem spuščati — deloma tudi uspešno posrečilo. Marsikje ni sam kriv, da dramatisacija ne izzveneva v tavčarjevsko poglobljenem toplem tonu in da se prebežno dotika epizod, ki bi jih bilo potrebno markantneje podčrtati, kolikor so bistvene, drugače po opustiti. Živahni masovni prizori kljub posrečeni raztegnitvi pozorišča v publiko ne morejo pričarati razgibanosti tragikomike, s kakršno n. pr. deluje svečana sodba »čarovnice« Agate ob pompozni navzočnosti visokega klera, bedastega fevdalnega sodstva in bistrega škofjeloškega meščanstva. Takšno široko prizorišče si poleg drugih hitro spreminjajočih se efektčnih dogajanj lahko živo in učinkovito predstavljamo samo v uspelem filmu. Ob primerjanju s predvorno dramatisacijo in uprizoritvijo istega dela v rokah Marije Vere na deskah našega osrednjega gledališča pa je le treba ugotoviti, da Klemenčičeva uprizoritev z uprizoritvijo Marije Vere tekmo vzdrži. K temu pa nista pripomogla ne revnejši oder ne skromnejša igra, marveč neka prisrčna prizadetost, ki smo jo v preakademskem hladu Marije Vere nekje pogrešali.

Čudim se, da domača ljudska igra ni vzbudila prav nikakršnega odmeva v kritiki. Pokazala je dovolj resnega truda in ljubezni do našega sveta, da je zaslužila pozornost za poskus, ki bi bil dejansko lahko čisto drugače uspel, če bi bil deležen večje uvidevnosti in večjih sredstev. Tu bi se pa lahko učili pri Poljakih.

Marija Boršnik

NEKAJ NOVIH KNJIG O SLOVSTVU NOB

III

Teško je reči, koliko vezi se pleče med slovstvom NOB in slovstvom oziroma kulturnim ustvarjanjem v desetletjih pred drugo svetovno vojno. Za kakršen koli odgovor na to vprašanje je treba še precej raziskovanja; taki drobni podatki kakor o Adolfu Jakhelu v sarajevski Zori ali o družini, ki naj bi se lotila vprašanij slovenskega filma, mečejo komaj sled sence, vendar opozarjajo, da ni dima brez ognja. Zdi se mi, da bomo v prihodnje ugotavljali v slovstvu NOB več vezi med ustvarjalnostjo vojnih let in med slovstvenim dogajanjem od 19. stol. dalje. Ob močni nacionalni in socialni vsebini našega novejšega slovstva — to je od romantike dalje — to ne bo nič nenavadnega ali čudnega. Taki odmevi nekdanjih dob v slovstvu oziroma kulturi NOB bi pričali o živi prepletenosti slovstvenih ustvaritev in sploh kulturnega dogajanja z najširšimi novimi hotenji in o živem široko ljudskem dojemanju kulturnih vrednot. Kultura je bila bistveni sestavni del nacionalnega življenja. V takih živih osnovah so se razrasle tudi korenine nove kulturne ustvarjalnosti. Take žive osnove so bile obenem sprejemljiva, plodna zemlja za seme od drugod, da je lahko pognalo v svojsko našo rast. Nesmiselno bi seveda bilo mišljenje, da se ni spremenil duh, ki je ustvarjal kulturne vrednote v NOB. Slovenski človek, pretresen do dna svojega bistva, je tudi vse staro gledal v novi luči in nadahnil včerajšnjo besedo z novo krvjo.

Iz teh razlogov se mi zdi še posebej ključna trditev v brošuri Vere Jagrove o Klopčičevi Materi. Ta preprosta enodejanka je slovstveno pohlevna stvarca. Nastala je iz propagandnih potreb, žela pa je velike uspehe v NOB na Slovenskem, prešla naše meje in razen na gledalce slovanskega juga delovala na gledalce v Italiji, v Severni Afriki (tudi v francoskem jeziku), v ZDA itn. Zdaj je Jagrova »odkrila«, da je to delce »svobodna prepesnitev Brechtove igre Puške gospe Carrar« (82); Klopčič da se je »snovno naslonil na Brechtovo delo in v veliki meri tudi stilno« (84). Avtorica obširno na dveh straneh pripoveduje vsebino obeh navedenih iger in primerja osebe pri Brechtu in pri Klopčiču. Takó utemeljuje svojo trditev, da Mati ni Klopčičevo »originalno delo« (82).

Opraviti imamo torej s podobnimi težnjami, ki jih radi kažejo neki prevneti kritiki in slovstveni zgodovinarji, ki vsepovsod »odkrivajo« »plagate«, »vplive« ipd. Ta pravda se seveda tudi v svetovnem merilu nikoli ne bo končala, kakor se ne bo končala v našem krogu. Spomnim samo na vprašanja iz našega slovstva: Jenko-Heine, Stritar-Goldsmith, Finžgar-Sienkiewicz, Župančič-francoska moderna lirika idr. (Primerjaj, kakšne vplive in vzporednice je nakazal Lino Legiša v SR 1948.)